

hur detta får utslag i tekniker och metoder är en sådan sammanhållande ingrediens i boken, fältarbetet som social sfär är en annan.

De rikhaltiga exemplen på praktisk tillämpning av de olika metoderna har hämtats både från egen och andras forskning, vilket bidrar till att höja läsvärdet. Genom boken får de blivande fältarbetarna en inblick i hur förutsättningarna för ett fältarbete kan se ut, spännvidden och möjligheterna i det. Detta utesluter inte att också de något mer erfarna kan hämta inspiration och finna nya kunskaper i boken och kanske nicka igenkännande åt de erfarenheter av fältarbete som författarna berättar om.

Det återstår samtidigt några funderingar av mer pedagogisk och teknisk art. De praktiska rekommendationer som författarna presenterar är förhållandevis ambitiösa. Även om det pekas på svårigheterna är det många gånger förhållandevis gynnsamma fältarbets-situationer som beskrivs. Kan de studerande på grundnivå t.o.m. bli fundersamma eller, i värsta fall, avskräckta inför komplexiteten i anspråken? Nej, jag tror inte det. Det går inte att ta miste på den glädje och entusiasm som författarna förmedlar över det etnologiska fältarbetets äventyr. När detta dessutom kombineras kunnigt och genomtänkt kan resultatet bara bli ett – användbart.

Pia Götebo Johannesson, Göteborg

Verklighetsbilder? Om fotografer och fotografier i museernas samtidsdokumentation.
Eva Dahlman (red.). Nordiska museet/Samdok, Stockholm 1999. 109 s., ill. ISBN 91-7108-448-7.

Hittills har fotografiet i museivärlden, om man får tro fotohistorikern och tillika redaktören Eva Dahlman, främst diskuterats utifrån tankar kring hur museer på bästa sätt kan vårda, bevara, registrera och klassificera dem. *Verklighetsbilder?*, en antologi som förväntas kunna fungera som en metodbok, sätter däremot fotograf och fotografi i fokus. Boken är resultatet av en kurs, Bilder av Sverige. Om fotografer och fotografier i museernas samtidsdokumentation, som hölls i Nordiska museets regi i samarbete med Landskrona Museum 1995/96.

Verklighetsbilder? innehåller frågeställningar kring fotografiet som verktyg i museernas samtidsdokumentation, hur man som fotograf, museiarbetare eller etnolog konstruerar en viss verklighetsbild också genom de

fotografier man tar. Därmed torde antologin vara angelägen läsning för alla som på något sätt arbetar med dokumentation.

Första bidraget i *Verklighetsbilder?* är skrivet av Karin Becker, professor i bildpedagogik. Becker resonerar kring hur arkiveringsprinciper, ideal och intresse styr vilken bild av Sverige som konstruerats av Nordiska museet. Hon berättar också om fotografiet inom journalistiken. Artikeln fokuserar betydelsen av att vara kritisk, reflexiv, medveten om forskningsprioriteter, strategier, ideologi och värderingar, liksom om fotograferandets betydelse som kulturell praxis.

Becker ställer många intressanta frågor till fotografier, vilket är inspirerande. För det mesta finns en bra koppling mellan text och bild. Det finns emellertid exempel där Beckers kunskap och bilderfarenhet ger henne andra referensramar och tolkningsmöjligheter än vanliga betraktare måhända har. Till exempel använder Becker en bild som sägs visa dykningarna efter det vapen som användes när Olof Palme mördades (s. 25). Becker menar att fotografiet också berättar om pressfotografernas arbetssituation, vilket inte är självklart. Det behövs anvisningar för att kunna följa Becker i läsandet av denna bild. Det är viktigt att informera läsaren om de detaljer som bildanvändaren baserar sina slutledningar på. Karin Becker betonar ju själv vikten av information i samband med fotografier.

Etnologen Annette Rosengren sammanfattar i sitt bidrag dokumentärfotografins historia från FSA 1936 och den tidens realism, över ifrågasättandet av dokumentärfotografins trovärdighet, objektivitet och verklighetsanspråk, fram till dagens dokumentära museifotografi. Rosengren talar, liksom Becker, om kritisk realism och menar att fotografen måste bli medveten om sig själv som betraktare, vilket bör vara en viktig diskussion även eller kanske framförallt för den icke fotograferande etnologen/museiarbetaren.

Rosengren har istället för att visa de bilder som texten handlar om, valt fotografier som står för sig själva i form av en parallell berättelse vid sidan om texten, vilket associerar till konstutställningar. Det är ett intressant tillvägagångssätt, som emellertid inte berikar berättelsen. Det är troligt att Rosengren vill visa hur museala dokumentärfotografier kan se ut i Sverige idag. Men vad berättar de? Vad är det hon ser i just dessa bilder? Är de föredömliga enligt Rosengren? Är de skräckexempel? Illustrerar de realism? Visar de den tolkande fotografen och kritisk reflexivitet? Har de ett säkert formspråk? Genom detta användande förmedlar

Rosengren en uppfattning av fotografiet som entydigt, objektivt avspeglade verkligheten, färdig att tolka och förstå oberoende av sammanhang. I en annars utomordentlig artikel om fotograferande lyckas inte Rosengren att dela med sig av intentioner bakom bildvalen och av sina tolkningar.

Etnologen Wera Grahn och fotografen Birgit Brånvall resonerar i sitt bidrag kring det samarbete de hade under dokumenterandet av ett bröllop. De beskriver det nära samarbete de haft och hur de tillsammans skapade vad de menar blev en djupare dokumentation. Författarna pekar på vikten av nyfikenhet, kunskap och inlevelseförmåga, men också av lite tur. De reflekterar även över vad som händer med dokumenterandet när fotografiet plötsligt inte längre finns där som förtydligande eller som minneshjälp.

Grahns och Brånvalls bildberättelse fungerar mycket bra. Fotografiernas placering tjänstgör som nödvändig förlängning av texten. De exemplifierar hur museernas fotografiska samtidsdokumentation kan se ut, men framförallt hur de inte bara berättar om andra människors bröllopsförberedelser utan också om fotografen, etnologen och deras arbete.

Etnologen Lennart Rosander och fotografen Anna Ulfstrand funderar i sitt bidrag över relationen mellan bild och text. De har provat på olika typer av samarbetsformer mellan etnolog och fotograf, vilka de jämför i artikeln. Författarna redogör för de olika formernas för- och nackdelar och menar att tillvägagångssätten var för sig, producerar olika berättelser.

Rosander och Ulfstrand resonerar dessutom kring teori och analys för att skapa förståelse för hur fotografiet konstrueras, deras mångtydighet och betydelsen av kontext, vilket är viktigt då analysen annars ofta särskiljs från övrig metoddiskussion.

Dokumentärfilmarna Håkan Pieniowskis och Karl Olov Larssons text rör sig runt bildproduktion och bildens ontologi. De funderar kring ordets betydelse för bilden och undrar om det kanske finns ett stort missförstånd inbyggt i allt dokumentärt arbete.

Etnologen Kristina Gustafsson och fotograf Viveca Ohlsson beskriver ingående sitt arbete inom ett projekt

kring det mångkulturella samhället. Gustafsson och Ohlsson arbetade parallellt och producerade berättelser som snarare kompletterade varandra än sammanföll. Författarna resonerar kring bl.a. forskningsprocessen och vad de menar att olika material kan berätta.

Avslutningsvis ger fotograf Tommy Arvidsson konkreta råd och idéer att tänka på vid fotografering. Arvidsson funderar också kring fotografiets objektivitet och hur en bra museibild kan se ut.

Sammanfattningsvis kan sägas att ett återkommande tema i boken är vad ett fotografi kan och inte kan berätta. Kanske ligger begränsningar och möjligheter snarare hos betraktaren än i fotografiet självt. Ett fotografi dokumenterar inte bara här och nu och vardag, vilket fokuseras i texterna. Ett fotografi kan berätta om önskningar, drömmar, nederlag, lycka, det förgångna. Det kan berätta om t.ex. självkänsla, integritet, kön och makt. Vad man ser i en bild beror bl.a. på vad man söker i bilderna och vilka frågor man ställer. Det är därför viktigt att inte enbart diskutera kritisk reflexivitet i samband med fotograferandet utan också vid användandet och tolkandet av fotografier.

Ibland tolkar författarna fotografier utan att förklara hur och varför. Att leda läsaren i tolkningarna behöver inte innebära att betraktaren styrs dit bildanvändaren vill och förhindrar åskådaren att skapa sig en egen tolkning av bilden. Det leder snarare till att betraktaren kan se att ett fotografi innehåller andra möjliga tolkningar, vilket innebär att förståelsen för just det fotografiet fördjupas och att man som betraktare kan skapa sig en kritisk distans till författarens, fotografens bildval och tolkning.

Det är emellertid en mycket spännande diskussion redaktören Eva Dahlman och hennes medförfattare initierat och chanserna för Dahlmans förhoppning att boken ska kunna tjäna som underlag för vidare diskussioner kring fotografi är goda. De hade dock underlåtats av fler litteraturhänvisningar. En eventuell uppföljare kunde fokusera fotografiets roll i museernas utställningar och de redskap som kan användas för att förstå och analysera fotografiet som källmaterial.

Anja Petersen, Lund